

ד

ענייני מדות והנהגות

תורת האדם

הראשונים ביארו שהסיבה שאין תורת המדות מכוארת בתורה, היא משום שהמדות הטובות הן הכרחיות לשם אדם בכלל, והתורה ניתנה לאדם שלם, להורות את דרכו כיהודי. ואם כי יהודי הוא מציאות אחרת מאדם, מכל מקום אינו מובדל משם אדם, וא"א ליהודי בלא אדם. כשנתכונן בדבר נמצא שלאמיתם של דברים אין אדם ללא יהודי, וכדברי חז"ל ביבמות עט. סימניה של אומה זו, רחמנים ביישנים וגומלי חסדים. הרי שמעלות אלו שהם מיסודי המדות אינן מתקיימות אלא בעם ישראל, ואינן מצויות באומות העולם. וכדברי הרמב"ם בהל' מתנות עניים פ"י ה"ב שאין האכזריות מצויה אלא בעכו"ם שנאמר בהם אכזרי המה לא ירחמו.

ובאמת אף שפרטי הלכות המדות לא נאמרו בתורה בפירוש, ומצינו רק ציווים כלליים, כגון ואהבת לרעך כמוך וגו', ולדעת הרמב"ם בה' אבל פ"ד ה"א יש ציווי כללי על כל ענייני גמילות חסד ממקרא זה, אולם כבר אמרו חז"ל ע"ז כ"ה. שספר בראשית נקרא ספר הישר משום שנכתבו בו מעשי האבות שהיו ישרים, והם לימוד לדורות, וכדרך שאמרו בב"ר ס' י"א יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים וכו', כי דבריהם והנהגותיהם של עבדי אבות תורה היא ולימוד היא צריכה, וע"ז אמרו בתנדב"א פ' כ"ה חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב.

וכל מעשיך יהיו לשם שמים

בע"ה פעה"ק ירושלים ת"ו י' תמוז תרפ"ט
לכבוד הורי עט"ר וחמודי לבבי ואחיותי חביבותי. רב שלום וברכות!

מכתבכם השבוע קבלנו ושמחנו לשמוע שאתם ת"ל בהתוה"ש. ---גם נתקבל ספרו של הג' משה מישל שליט"א מרוגובה "תבואות שמש", ספר שמושי וחשוב, מבחירי הספרים שנדפסו בזמן האחרון, כך הביע לפני אדמו"ח שליט"א על טיבו של הספר.

אתמול יום השנה של פטירת א"ז הר"ר נתן זצ"ל למדתי במס' אדר"נ. בלמדי הרגשתי בשלהי פ' י"ז במש"ש וכל מעשיך יהיו לשם שמים, לשם תורה. כמה עמקות ישנה במאמר זה, כי ענין "כל מעשיך יהיו לשם שמים" (אבות ב' י"ב) הריהו מכוון לרכז את כל הפעולות והמעשים לדרך אחת המובילה קדימה לתיקון העולם, שזה נעשה ע"י שיכוון האדם כל מעשיו לש"ש, וכמו"ש עה"כ בכל דרכיך

דעהו שהיא פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה (ברכות ס"ט). וכמבואר בהקדמת הרמב"ם לסדר זרעים, ואת עומק הכלל הגדול הזה מבאר האדר"ן שהכונה תהיה לשם תורה, כלומר, שחיצוניות העולם הבאה מ"מאמר ד'" כמו"ש "בעשרה מאמרות נברא העולם" (אבות פ"ה א') אין לה יחס וערך לעומת פנימיות העולם הבאה מכך "דבר ד'" שהוא המחיה את העולם כולו, ולתוכן פנימי זה אין לנו שום קשר כי אם ע"י התורה שבה מתגלה דבר ד'. לכן אומר האדר"ן מה הוא עומק הכונה לשם שמים, העומק הוא בכונה לשם התורה שבו מתקרב ומתדבק לדבר ד' ומעלה את התוכן הפנימי של ההויה.

בנכם ואחיכם
שלום נתן הירשוויץ.

בכל דרכך דעהו

אמר ר' אמי גדולה דעה שנתנה בתחילת ברכה של חול (ברכות ל"ג). גדר הדעה הוא להשתמש בכל דבר, גם השפל, לתכלית המעלה. והנה בשעה שאדם עוסק בענייני מעלות וקדושה אפילו לא תהיה דעתו גדולה נקל הוא שיעשה הדברים למטרת תכלית השלמות, אבל כשעוסק בענייני חול צריך דעה הגונה כדי לשעבדם לתכלית הפעולה. וע"ז נאמר בכל דרכך דעהו שהיא פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה כדברי בר קפרא (ברכות ס"ג). וזהו בכלל מאחז"ל כל מעשיך יהיו לשם שמים (אבות ב' י"ב) שע"ז כתב הרמב"ם בהקדמה לסדר זרעים שהוא מאמר מופלא ונאמר ברוח אלוהי, שבעניו זה חברו בו אחרים ספרים ולא השלימוהו, וחז"ל כללוהו במלים קצרות. לכן בתחילת ברכות של חול, כשיוצאים מברכות של ענייני קדושה ופונים לברכות של ענייני חולין, צריכים להקדים ברכת הדעה ותפילתה, שאז גם ענייני החול קדושים יהיו.

תיקון פרטי וכללי

כשהשכל זך וטהור כל שאיפתו הוא התרבות אלוקית, אבל כשיש לפניו מחיצות גשמיות ודעותיו ומעשיו נפגמים ויורדים, אזי יש לפני האדם שתי דרכים לתקונו, האחת פרטית, ע"י התבוננות ביראת העונש, והרעות שמביא החטא על האדם, וזוהי תחלת התיקון, וטובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר ממאה מלקיות (ברכות ז.). אולם כדי לעמוד על דרך הטוב בשלמות, על האדם להשיב אל לבו שאינו פרטי אלא קשור בכל העולמות, בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית, וכלם מתקיימים ומתחדשים בשביל ישראל ופגם של כל יחיד עושה רושם בכל העולמות, ותיקונו מעמידם בשלמותם. ובשתי דרכים אלה מאחים את האדם לאביו שבשמים, שבטך ומשענתך המה ינחמוני (תהילים כ"ג ד).

שערי דמעה לא ננעלו

מיום שחרב בית המקדש כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה (עיין ב"מ נ"ט ע"א). ניתן לבאר "כל השערים ננעלו" כל הרגשות וכחות האדם שבהם הוא מתעלה, והם שערים להגיע דרכם לדרגות והשגות רוחניות, כולם ננעלו ואבדו מאתנו בגלות, וכאילו הם סגורים במנעולים, אין לנו עוד אותה הגבורה העליונה, אותו רגש הרחמים, אין גאות ואין מרץ. אולם הכח המביא לידי דמעות, אותו הכח והרגש הדוחף להתרגשות הלב לא ננעל ונסתם, והתעוררות הרגש המיוחסת לדמעות וכרוכה עמה היא שלמה וגמורה כמאז, ועליית האדם על ידה היא מובטחת. ועל כן התפילה הנאמרת מכחה היא לרצון לפני הקב"ה, "שמעה תפילתי ה' ושועתי האזינה, אל דמעתי אל תחרש" (תהילים ל"ט י"ג).

הקדושה הטבעית

בע"ה ג' וישלח תרפ"ו

ירושלים עיה"ק ת"ו

...ממחשבותי

...ואני מועף ביעף מחשבתי. טס ברחבי השמים. מביט על מה שתחתי, ואראה והנה מישור רחב ידים מלא לאין תכלית קנים, ועל כל קנה וקנה בנויים ועומדים לא ערים ומדינות אלא עולמות. התקרבתי לעולם אחד ונתודעתי שזה עולם הגאווה. רציתי לעמוד עליו ולא יכלתי, לא מצאתי מעמד לי. אמרתי בלבי אנסה נא לתור לי מקום מנוחה בעולם הגדול שממולו, עולם הענוה. וגם מפה כלעמת שבאתי כן שבתי, מחשבתי אין לה עמידה אף בעולם זה. התבוננתי ואראה שהעולמות עגולים — אין מרובע בהויה! — אין מקום לעמידה איתנה ואין מקום לכניסה לפנים, סביב סביב הכל סתום. יש מקום לכניסה דרך הקנים מהמקור. אבל כמה רחוק אנכי מהמקור. — בין כך וכך המחשבה מתרוממת, התרוממה התרוממה עד שנתקלה ונפלה בתוך ערפל וענן כבד של מאמר חז"ל סתום ואחרי יגיעה עלה בידה לצאת מתוך הערפל לתוך טוהר השמים.

היופי, והנקיון שריגו, מלאים כל פיות תשבתתו, מהגדול שבחכמים עד הפחות שבהמונים. מי אינו מדבר על יופי הטבע. מהו יופי? האדם נברא ברוחו שהעולם ימצא לפניו בהתאמה ידועה, ובזמן שאותה ההתאמה נמצאת בההיות לזה אנו קוראים יופי. אי הנקיון מפריד את ההתאמה ומפסיד את היופי. מצינו לחז"ל אם רוצים לומר על מי מהחכמים שדבריו מכוונים, מתאימים עם דעת התורה, אומרים "שפיר קאמר", כלומר הסברא שלו מתאימה לכל מהלך דעות התורה, וכיון שיש כאן התאמה יש כאן יופי.

ומעשה באחד שאמר לאשתו קונם אי את נהנית לי עד שתראי היופי שבך לר' ישמעאל בר' יוסי. מצאו ראשה סגלגל, שערה דומה לאניצי פשתן, עיניה טרוטות, אזניה כפולות, חוטמה בלום, שפתותיה עבות, צוארה שקוט, כריסה צבה, רגליה רחבות. לא מצאו בה שום יופי, עד שמצאו ששמה לכלוכית. אמר להן יפה קוראין אותה לכלוכית שהיא מלוכלכת במומין. בשמה מצא יופי. בשמה המעיד על כיעורה מצא את היופי? וכן הוא, דוקא בשם המעיד על כיעורה כל היופי, שזה דבר המתאים לה, וכל היופי הוא ההתאמה. "אין אשה אלא ליופי", שהאדם אמר לי אין בן זוג, חסר לי, חסר כאן היופי — אין כאן עדיין השלמות, ההתאמה הגמורה. ניתנה האשה בהתאם לאדם ובה ובדידה יש היופי. אשה נאה, דירה נאה וכלים נאים מרחיבין את הדעת. "התנאה לפניו במצות", "קדשהו בכסות נקיה", עצמו מספר כל הפלגות חז"ל ביופי ונקיות.

כזו המחשבה המונחת במוחי, על דבר היופי והנקיון, עליתי ונתקלתי במאמר של חז"ל, הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח. ומי סני להו הנקיות, אחרי כל הפלגתם בו. זאת לא זאת, אלא שכל עיקרו של נטילת ידיים משום נקיות הוא, "נטילת ידיים לחולין מפני סרך תרומה". ועוד — אם טעם זה קלוש, יש טעם יותר מוצק — "מצוה לשמוע דברי חכמים", המפליגים הרבה בנקיות. דברי התוספות: ואם תאמר והלא משום סרך תרומה תקנוה וא"כ מאי ועוד. ויש לומר, דתקנו משום נקיות. הייתי נבוך ותועה בתוך ערפל זה עד שמצאתי לי המוצא.

התורה בדיניה ומצותיה לא נתנה אלא בשביל הדרכתו של האדם איך להתנהג בחייו בדברים שלא היה עומד עליהם מדעתו. ואפילו בדברים הנראים לנו שלשכל תפיסה בהם, אין לנו רק תפיסה כללית. לא חדירה והכנה לקצבת וגבול היקף כל הדבר. באה התורה, הגדירה וקצבה מדת כל דבר מענינים אלו. ברם הדברים שלא צריכים להגדרות והגבלות, והשכל בעצמו יוכל לעמוד עליהם, אלו הדברים לא נתנו לנו מצות והדרכות מהתורה. היופי ושריגו הנקיון מוטבעים הרבה בהויה, כל בר דעת עומד עליהם לשמור אותם. אין הדרכות מהתורה לזה, ואינם מן הצורך. "והתקדשתם" אלו מים ראשונים, "והייתם קדשים" אלו מים אחרונים, "כי קדוש" זה שמן. כולם משום נקיון ואינם מהתורה, רק מהקדושה, לא מוגדר ולא מוגבל.

תקנת נטילת ידיים היא משום סרך תרומה שדין שם ליטול הידים משום טומאה, ובטומאה מוכרחים אנו להגדרות והדרכה. ברם בפירות, שאין סרך תרומה, לא צריכים להגדרות, ומדעת השכל הטהור להתנהג בנקיון ולנקות את הידים, ולא לנו בזה להגדרות בדיני הנטילה דוקא, ובלבד שמתנהג בנקיון. לכן "הנוטל", מקפיד לתנאי ודיני הנטילה "לפירות", אינו אלא גם רוח "סימן לעניות בתורה גסות הרוח". עני בדעת הוא. איננו בר דעת להתנהג בנקיון, שמכניס עצמו לגדרי וגבולי דיני הנטילה. והגני ברחבי השמים. ברוך השם שהאיר לי בתוך הערפל לצאת מתוך המבוכה לשלום.

דרכי הקדושה

זו"כ אלופי ומיודעי שליט"א

מכתבו דמר מערב החג קבלתי בזמנו והי' לי למשיב נפש בשמחת הרגל. ולעצם המרגניתא בעצמיות הדברים וההסבר דיומא דעיבא כוליה שימשא (יומא כ"ח ע"ב) הסברתו של מרן הגה"ק אדמור"ח זצוקלה"ה זיע"א נראה לי להוסיף שמצינו בתרגום יונתן על הכתוב ואהבת לרעך כמוך, שמתרגם בסגנון השלילה, ותרחם לחברך, דמן אנת סני לך לא תעביד ליה. ומה סאני ליה לתרגם בסגנון החיוב כלשון הכתוב. אלא דגילוי של צד החיוב מתגלה יותר מצד השלילה כיתרון האור והחושך. וענין זה של התגלות החיוב הוא גם המובן של הדין שאין קרבן שלמים נכרי, וכל קרבנותיהם עולות (מנחות ע"ג ע"ב). כי באיש הטבעי אין הכרה בצד החיובי של הקדושה, ולכן אינו יכול להתבטא במהלך החיובי של הקדושה באכילת שלמים, ורק בעולה שכולה כליל, ויש בה רק ביטוי של מהלך השלילה שבקדושה, קבוצה תופסת הכרתו של האיש הטבעי, משא"כ בישראל שיש בהם הכרה על טבעית, יכול הוא לתפוס גם את המהלך החיובי שבקדושה, ולהקריב שלמים לאכלם בקדושה.

לעולם יקדים אדם לדבר מצוה

בנזיר כ"ג: לעולם יקדים אדם לדבר מצוה, שבשביל לילה אחד שקדמתה בכירה צעירה זכתה וקדמתה ארבעה דורות למלכות. כל הדברים ההויים הם שרש דברים העתידים, ובכח השורש כל תנועה קלה, כל הגה ושיג, גורמים ופועלים דברים הצומחים ממנו, והקדמת לילה אחד בכונה למצוה הצמיחה בעתיד פעולה "כ חשובה כהקדמת ד' דורות למלכות. וזהו זירוז למעשים טובים, שבהם ועל ידם רעים ומניחים את הגרעינים לצמיחת מעלות טובות וצדקות בעתיד ההולך ובא.

הלל ושמאי

מפי הראי"ה

מרשימות רבי דוב מילשטיין

לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ולא קפדן כשמאי (שבת ל'): שמאי והלל עצמם היו מזוככים התנהגו כפי שרשם בעולם העליון, כל אחד כפי מדתו, שמאי היתה רתו ללכת לחומרא ולהקפיד והלל היתה מדתו ללכת בעניות ולקולא. ולכן נקטו "ל כאן לשון "אדם", לעולם יהא אדם וכו', כי מובא בספר חסידים שתואר אדם א ממוצע, והוא מכוון לאדם בינוני, ואדם כזה לא יהא קפדן כשמאי, שתהיה לו דעות ויחמיר יותר מדאי, אלא כהלל, שיהיה ענוותן ולא להחמיר ביותר.

השכל והרצון מתוך דברי הראי"ה בכנס למען השבת

מדברי הפותח: שני אופני שבת, קום ועשה ושב ואל תעשה. חז"ל אמרו "מעולם לא זזה שכינה מישראל ואפילו בשבתות של חול". זוהי שבת של שב ואל תעשה, אבל יש שבת קודש שבה מקהילים קהילות ברבים. ואילו היה כך לא היו באים חלולים גדולים. וע"ז נאמר בתחילת פרשת ויקהל באזהרה על השבת "אלה הדברים אשר צוה ד' לעשות אותם ששת ימים וגו'" "צוה לעשות אותם" ללחום בקום ועשה לשמירת השבת: וזהו חוב הרבנות וקהל הנאספים.

מכבד את הרב לנאום. הרב עלה על הבמה: חז"ל אמרו "גדול העונה אמן יותר מן המברך". יש בזה כונה כללית. במנחות (מ"ג ע"ב) תניא רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ד' א' שואל מעמך כי אם ליראה וגו'. בקדושה יש כלל שבכל פעם ישנו חידוש. בקהלת (א) נאמר ואין כל חדש תחת השמש, והמובן הוא כפי שאמרו חז"ל על הכתוב (שם א ג) מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, ואמרו חז"ל (שבת ל' ע"ב) תחת השמש הוא דאין יתרון הא קודם השמש יש לו. שאם יעמול בתורה שקדמה לשמש יש יתרון. ומשום מקרא זה לא גנזו את ספר קהלת. וכך הוא גם המובן של אין כל חדש תחת השמש, שקודם לשמש, לתורה, יש חדש. שם הכל חדש (ועיין ברע"מ ח"ב קט"ו). ולכן בחזרה של ברכות אין ספק שבכל ברכה מתוספת ברכה גדולה חדשה כיון שזה מתוכן הקדושה, ובכל פעם יש הופעה חדשה בתוכנה של הברכה, ונתוספה באמת ברכה חדשה. וחז"ל בררו שכל אדם צריך להביע במשך היום ברכה וגדולה להשי"ת, והשכל נותן שלזה יש צורך במאה ברכות.

בנשמה ישנם שני כחות. הכח השכלי שחונן הקב"ה, שנתישב בחלק השכל, וכיותר שאנו משתמשים בכח התורה. והכח השני הוא הרצון שבלעדיו לא יצא דבר לפועל. "יקריב אותו, מלמד שכופין אותו, יכול בעל כרחו ת"ל לרצונו, הא כיצד, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני" (ר"ה ו' ע"א). ושתי מתנות טובות אלו שוות, וההפרש ביניהן הוא שכשעוסקים בפעולה חדשה, שאחר לא קדמה, זה נובע מהשכל, וכשעוסקים בפעולה שבאה לחזק דבר שכבר התחדש זה נובע מהרצון.

ולכן המברך יש בו גדולה מצד השכל, והעונה אמן גדולתו היא מצד הסכמת הרצון, ובעבודת הקודש של ברכות יש יתרון לרצון הקדוש המתגלה בענית אמן על פני תוכן הברכה.

באסיפתנו הפותח התחיל להביע שעיקר האסיפה היא לעצור את חילולי השבת, באנו מירושלים להשפיע על כל הסביבה. בימי הב"ח ג"כ היה "שומרי שבת" ושם היה מספיק אדם אחד, בזמנינו יותר קבוץ של משמרת השבת. המוסרים נפשם יגיגו על כל ענייני הדת במסירות נפשם.

וכל החלישות ברשעת הגויים שנתגברו שהכל צריך חיזוק אפילו--- והתכן מהכל מכוון להשוות לכל התורה כולה. וכל אחד יטכס עצה איך לגדור הדבר בשכל--

יש שמספיק להם רק הזכירה. ידוע שסוף סוף -- שעזיבת השוגג גורם לזדונות ומביא להפקרות שבגדר פשעים. גם דרך התיקון --

שאני מכיר את הישוב ואת כל אנשיו והנסיחן הראה לנו שאפילו על אלו מהמדרגה השלישית אפשר לפעול ברכות, והכל צריך להעשות בעדינות ונעימות ונפעל על כולם, והרוב הגדול שהם בגדר שוגגים ודאי שנפעל עליהם. ואף אסיפתנו פועלת עליהם, שאנחנו שואפים שארץ ישראל תפעל על כל החוגים ביהדות. וזה יתקן הרבה פרצות ולא די שבשכ ואל תעשה ובכל עניני היהדות שבקום ועשה. אנחנו צריכים להתישב מה הביא לזה ואיך לתקן את זה, ואף אם נמצא רק -- וכל תכלית האסיפה תשועה ברוב יועץ, וכל אחד שיעץ ידבר לברו וכלנו נשמע. והייתי רוצה שכל רצוננו יהיה --- לחזק אחד את הבנתו של רעהו, ואיש את רעהו יאמר חזק, ובתורת אמן --.

חלק מהדברים בכת"י אינם ברורים וצויינו בקוים.

קדושה וטהרה

ב"ה, י"ב תמוז תשכ"ז

שלוי"ר מציון בית-חיינו ומקרית מושנו עיר קדשנו ותפארתנו ירושלים המשוחזרת כולה משביתה שנות אלפים, תובכ"א, למע"כ ידי"נ ואישנו מאד נעלה, אדיר פעלים לתורה ולתעודה ונאמן בית-חיינו, הרב הגאון הגדול, צמ"ס, וכו', כש"ת מוה"ר ישראל פורת שליט"א, הרב דקליבלנד יצ"ו

כולנו נודה לה' חסדו על ניסיו ונפלאותיו ועל התשועה הגדולה לעם קדשו וחבל נחלתו ועל שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה! נגילה נא ונשמחה בישועתו! וכשם שזכינו לימים הגדולים ונפלאים אלה כן יגיענו ברחמים המרובים לגאולתנו השלמה ובנין בית הבחירה, במהרה בקרוב ממש, אכיה"ר.

בתשואות חן מרובכות וברכות מאליפות הדינו מתכבדים לאשר בזה את יקרת מכתבו כנעם אמרתו וכן ברכתו.

ישא ברכה מאת נותן התורה לבריות גופא ונהורא מעליא, לאריכות ימיו דשנים ורעננים, ויזכהו למלאות אדיר חפצו ושאיפת קדשו לשוב אל נוה הקודש לאריכת יו"ש על אדמת קדשנו ולהפיץ מעינות חכמתו באוירא דכיא על מי מנוחות סלה. והנני בזה ידי"ע דורשכג"ת מלו"נ מהר הקודש מירושלים

הרב שלום נתן רענן-קוק
(חתן מרן הגה"ק זצוק"ל)

נ.ב.

— להסביר הלשון בקדושה וטהרה, בתפלת יוצר אור, וברכה מעין ג', בו בזמן שהטהרה קודמת לקדושה כמש"כ וטיהרו וקדשו, הוא משום מה, כעין שהננו חותמין מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקדושין, אף שהקדושין קודמין, מפני שהתכלית של הקדושה באה עם החופה, וכך הוא כאן, שהננו מתפללים שנגיע לשיא הטהרה המתבטא בקדושה, וכן אנו מספרים שמלאכי מעלה פותחים את פיהם בקדושה וטהרה הקודמים לה, ותכליתה הקדושה. משא"כ בסדר המעלות בעבודת היום הוא טהרה ואח"כ קדושה, וטיהרו וקדשו, וכך גם בנדה מי שהוא טהור וקדוש אף משרתיו טהורים וקדושים, מדובר על מציאות המהלך עם הטהרה ואחריה באה הקדושה, ואתי שפיר. והי' זה שלו'.

ובדרך אגב, בברכת אירוסין, שהננו אומרים וצונו על העריות, והיכן מצינו לשון צווי על איסור, ותמיד כלשון וצונו מצינין חובת פעולה בקום ועשה. וביאר בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' נ"ד ונ"ה שהעריות כאן לא מציין איסור עריות כי אם חיוב ההזדווגות כמיער אלו באלה, לומר שהשי"ת לא דורש מאתנו פרישות לגמרי וצונו על העריות חיוב ההזדווגות, ואתי שפיר הלשון וצונו. ומוסיפין שארוסות אסורות ורק הנשואות לנו ע"י חופה וקדושין קודמין, לפי הסדר, יש חיוב להזדווגות בתנאי קדושה, קדושין וחופה אחריה, וזה מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקדושין.

המדות וכחות הנפש

לחחילת פרק שני משמונה פרקים להרמב"ם*

כאן מדובר על התיחסות המדות להכוחות. המדה בעצמה היא תכונה מעשית, תכונתה של מדה טובה היא שמועילה לחיי האדם, ולהיפך ברעה. כך סברו החכמים. אבל באדם בעצמו ישנן ג"כ תכונות מחמת המדות, והאדם צריך להתאים מדותיו.

המדה הגנוזה של הענוה היא בעצמה מטרה להנפש. ואין להמדות ערך רק כשהן יוצאות לפועל, אלא שיש להן ערך בהנפש בגניזתן. וכל הכחות ישנן באדם אלא שהן מתגלות לחוץ ע"י איזו דחיפה.

הערכה העצמית של המדות והערכת המדות במפעלן. האור הגדול [הגנוז] בתכונת הנפש יש לו השפעה מעשית והשפעה נפשית, [וגורם] למפעלים שהם גורמים להתרחבות המדה. סגולה טובה היא תכונה נפשית, ולהיפך בפחיתות. מעשה [מצוה] הוא [היא] צינור רוחני והוא כולל כל חלקי המדה בנפשיות,

* כנראה שרשימה זו היא סיכום שיעור של מרן הראי"ה בח' פרקים.

במעשים, והרחבת שליטתה. לפי הרמב"ם כל מצוה ועבירה תלויים בהמדות שתלויות בהכחות המתעורר והמרגיש, ואעפ"י שישנם מפעלים ביתר הכוחות, אבל ע"כ המצוה בתחילה באה בהכוחות שאנחנו בעלי בחירה בהם, שאנו שולטים על זה הכח. וביתר אין אנו שולטים עליהם, שהאיצטומכא בע"כ מעכלת, ואפילו בכח המדמה ג"כ אין אנו שולטים עליו, שבע"כ הוא מצייר מה שבא אליו. אבל הכח המתעורר ומרגיש הוא כבר מהכוחות היותר עליונים שאנחנו שולטים עליו. בחלק השכל ישנה שאלה. אפשר לומר שהשכל הוא תוכן של הכרת אמת, והאמת אינה יכולה להתחלק, ואי אפשר שיהיה שום שקר בהשכל, ואם השכל חושב אמת זה הוא מפני שמוכרח לכך. ויש לומר שגם בהשכל יש מצוה ועבירה. מפני שיש הברקת השכל והמשכת השכל. בעצמות ההברקה אי אפשר להיות מצווה ועבירה, שההברקה היא כולה אמת, וזה בצורתה היותר עליונה. השכל האמיתי הוא האמת, והאמונה היא המשכת השכל, שאנו נותנין להברקת השכל אמון וגדול בנו, וזהו ממפעלי השכל.

ישנן מעשיות שכלית. ובכל זאת אין בה השכל אפילו מעשיות, כאילו שהמשכת השכל היא לא מחודשת אלא ישנה מקודם בהשכל, ומה שבא בהרצון זה כבר מכחות אחרים.

דיבור פנימי ודיבור חיצוני

שיחת הרב, ליל ג' פרי' לך לך תרפ"ז

בסוכה כ"א: מנין שאפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד שנאמר ועלהו לא יכול. השיחה מתוארת בצורה של עלה. וזה כמ"ש בחולין צ"ב. שלחו מתם ליבעי רחמי איתכליא על עליא דאילמלא עליא לא מתקיימין איתכליא. העלה שומר את הפרי, זה במציאות. והכל בא מ"כח הצומח". אמנם המטרה היא הפרי אלא שבהתגברות כח הצומח יש לו התפשטות להוציא דברים שהם מחוץ ממטרתו. וכיו"ב הוא כח הדיבור של ת"ח כי הנה מצינו בירושלמי ברכות פ"א ה"ב שרשב"י אמר, אילו הייתי בהר סיני בשעת מתן תורה הייתי מבקש שתי פיות, אחד ללימוד התורה ואחד לצרכי האדם. הפה מסמל את כח הדיבור, כלומר שישנן שני מקורות לדיבור, לדיבור הקודש ולדיבור החול, שהם נחשבים לשני מינים נבדלים. הרמב"ם אומר שעיקר הכח של סגולת הדיבור הוא כושר הדיבור הפנימי, שהציור פועל בהגשמי (כמו שפי' הרמ"א באו"ח סי' ו' ס"ק א' את השבח "ומפליא לעשות" "שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו וקושר דבר רוחני בדבר גשמי וכו'). וזה כהכאת גלים על אברי הדיבור מכת ההכרה האצילית.

ההצטיירות עצמה יש לה שני אופנים. הצטיירות שהיא עושה ויוצרת ומהווה, וכלשון הכתוב בדבר ד' שמים נעשו, שבציור האלוקי נעשו ונבראו השמים. וזהו

הגדרת הצטיירות אלוקית שהיא יוצרת ומהווה משום שאין לה גבול. אבל גם בהצטיירות אנושית נמצא כיו"ב אלא ששם אי"ז אלא רק בגבולות השכל. והכח לצייר לולא ראינו דברים רבים א"א היה לצייר, ודברים שוטפים עלינו ומשפיעים עלינו לצייר. הציור שלנו בא רק אחרי ההוויה, לא כן הציור העליון שקדם להוויה. התורה היא המשכת דבר ד', ובריאת ההוויה הוא בציור שלה. ע"כ גם כל הענפים שלה באים ג"כ מסדר ההוויה. ועל כך נאמר, ואשים דברי בפך ובצל ידי כיסיתך לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמור לציון עמי אתה (ישעיהו) את המונח "ציון" דרשו חז"ל בברכות ת. על שערים המצויינים בהלכה, ועליהם אומר הכתוב שניתן בהם הכח לנטוע שמים וליסוד ארץ, כי בתורה ישנה סגולת חידוש ההוויה. אולם בדברי חול אין כח יצירה אלא רק תנועה וחיבור ההוויה. ולכן רצה רשב"י שיהיו לאדם שני כוחות דיבור נפרדים אחת לקודש ואחת לחול. אולם כ"ז הוא בשאר בני אדם אבל ת"ח הוא בריה מיוחדת, וכמ"ש בסנהדרין כל העוסק בתורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה לעצמו שנאמר ולמדתם אותם אל תקרי אותם אלא אתם, מתוך הדיבור בדברי תורה הלומד משנה את עצמו וקונה תכונה חדשה (וע"ז אומר הכתוב, בתוכחת הנביא הושע אכתוב להם רובי תורתי כמו זר נחשב). והתורה פועלת על השאיפה הנפשית של תלמיד חכם שתבוא מכח עליון, ולכן גם דיבורי החולין של ת"ח באים ממקור הציור העליון. וזהו התיאור של שיחת חולין של ת"ח לעלה הפרי, שכשם שהעלה צומח מ"כח הצומח" המיוחד לאותו אילן המצמיח את אותו פרי ואת עליו, כן שיחת חולין של ת"ח גובעת ממקור עליון של שיחת דברי תורה שלהם.

במדרש תהילים פ"ה אות ה' אמרו ששיחתן של ישראל תורה היא. הכונה היא שאנו רואים באגדות חז"ל שרמזו בהם חכמות עמוקות מאוד, שאם היו מפרשים אותן בצורה ספרותית היו נדרשים לאריכות רבה, והיה קשה לשמור על כך, לכן הכניסו בגרגירים קטנים תכנים גדולים. ולפי רוב התוכן ועומק הכונה משתנים הסגנונות של האגדות שפעמים הם יותר נגלים ופעמים הם יותר נסתרים ונאמרים באופן סודי, וכמה שהמחשבה היא יותר גבוהה היא יותר נעולה, ומה שהוא יותר סתום הוא יותר עמוק. והיכולת לצמצם את המחשבה במלים קצרות היא ע"י עמל רב של שנים, וכך גם מצד הלומד, שא"א לו לקלוט בפעם אחת את תוכן המחשבה, ואינו קולט אלא את קליפת המחשבה ולפי העמל וההזדככות הנפשית יוציא קמעא קמעא את כל התוכן.

וזוהי כונת המדרש, שהכח הזה למסור רעיונות עמוקים ע"י כיסויים במעטפה של שיחת חולין הוא תורה.

ומדרגה זו היא מהכח התמיציתי של כל עמלו של הת"ח עד שמוכרח לכסות חכמתו. ולזה שואף כל ת"ח. אולם ישנה מדרגה פחותה ממנה והיא ת"ח שאמנם האישיות שלו היא תורנית וגם שיחת חולין שלו היא מהכח המילולי התורני ומהשאיפות הנפשיות התורניות, אבל אם אין שיחתו מכוונת למדרגה היותר נעלה

הנזכרת שכל ההגיון שלו יהיה ממתשבת התורה, אזי נקראת שיחתו רק בשם עלה, ועלהו לא יבול.

מוסר עצמי ומוסר מעשי

משיחת הרב ליל ז' חשון תרפ"ז

שימת מרכז לתורת המוסר היא כשיודע שבעולם צריך לעמוד על הנושא שבו בחכמת המוסר, לפי שיטתו של הרמב"ם שתורת המוסר תבוא לנו עד שהנפש שלנו תהיה מוסרית.

ישנם שני סוגים של מוסר. המוסר המעשי והמוסר העצמי. המעשי היינו שהפעולות יהיו מוסריות, אבל בעצם המוסר הוא כל כך אצילי וכל כך קדוש שמקורו הוא בתורה. ולכן אי אפשר לסמוך על המוסר הטבעי, העולמי, שישפיק לנו, כי איננו אלא רק מעשי, והמעשי בתכונתו הוא רק טכני, וכל זמן שלא ישאב מעצמיות לא יזרום בכל החיים בעצמיותם.

ומחכמת הנפש לא רק שבאים מתוכה להמוסר אלא אפילו לחכמת בראשית שהצדק כולו ממנו, שמלא בכלו בעומק השפע.

ואם אותו האור לא יזרח עלינו אזי המוסר שלנו יהיה אחר לגמרי. ובקשת משה רבינו על הודעת דרכי ד' היא מזה המין. וכל זה בא לנו מכחה של תורה.

המדות הן בעצם הצד האצילי שבנפש. והפעולות והמעשים הטובים אינם נותנים את כל הבחינה אם קבועים בנפשינו, אבל יחד עם התכונות אנחנו מכווננים את נפשותינו ופעולותינו שהם מכווננים לטוב. המדה עומדת תמיד בצורתה, ואפשר שלא תפעלנה על הפעולות בלי התכונות.

(הצדק הוא סולם האמת) ההגיון של האמת המוחלטת הוא מתבסס בתורת הצדק. וכל עמל האדם להגיע למוסרה העליון, אף שהיכולת לא מגיעה, בכ"ז עצם הדבר שהשאיפה מבוססת על כך שהצדק שלנו יהיה לפי המדה העליונה [הוא מעלה את האדם].¹

שמירה ותיקון

משיחת הרב ליל י"ד חשון תרפ"ז

תורת הצדק — ההיגינה

תורת התשובה — הרפואה

ההריסה הראשונה שבעולם גרמה שאנחנו באים מקולקלים לעולם, ואין די לנו להשתמש רק בתורת ההיגינה אלא עלינו גם להשתמש באותו זמן גם בתורת

1. קטע זה הושלם מהשערה

הרפואה. ואין אצלנו רגע אחד שאין זורמים שני הדברים, שמירת הקיים ותיקון הקלוקל. שמירה והצלה. חובת מוסר כפולה. ואנו שואפים לשלימות, שלא נצטרך אלא לתורה אחת, תורת — השמירה שעומדת לעולם.

רחשי נפש

בע"ה י' סיון תרפ"ה

מה אני לעולם הבא? זאת היא השאלה הבווערת בלב כל איש ואיש אשר עוד רוח בו, גם באין מרגיש.

עולם הבא, העולם שעתידי לא נפסק, עולם הנשמות, עולם הרוחניות שקיים לנצח, העולם הבא שהוא ההמשך הנצחי של חיי הרוח בעולם ההוה. כל ישראל שחיים בהוה חיי רוח יש להם חלק לעולם הבא. חסידי אומות העולם שחיים ברוחניות יש להם חלק לעולם הבא. ואלו שלא חיו ברוחניות — ברוחניותם הם — אבדו חלקם לעולם הבא. ועל כן שאלת הכל היא מה אני לעולם הבא, החי אנכי חיים רוחניים? הממלא אנכי את כל תפקידי בחיי הרוח? ואפרט את שאלתי: נפש יקרה, נפש עדינה, מי את?

— חטיבה מכלליות ההויה אנכי, חטיבה מאוחדת ומיוחדת.
ומה לך פה?

— יוצרי שלחני לכאן לעבוד עבודת הקודש, לעמוד בנסיון ולהשמר מהמפריעים. ומה כוללת עבודתך כאן? ומי הם המפריעים?

— עבודתי כאן היא לחיות חיים רוחניים, כלומר, כיון שהורדתי לכאן, לעולם התחתון, ולא הורדתי עד שלקחו ממני את כל ידיעותי בחכמה העליונה, וישנם בי הכחות להתעלות בה מתוך העולם הזה ע"י עבודה וגייעה רבה, הרי זאת היא עבודתי. אלא שישנם מפריעים, כלוא אני יחד עם הנפש הבהמית שהיא בעלת שנויים והתפעלות, אם יש דבר המניע אותה למה שנראה לה טוב היא מתפעלת והולכת תיכף אחריו, ועלי ללחום עמה שלא תטני מדרכי הדרך העולה לחכמה העליונה, כפי שסימן לנו הבורא איך להגיע אל מטרתינו, ע"י תורה ומצוות שמסר לנו.

נפשי, העולה את בדרך הזו ולא נטית מהדרך על ידי המפריעים?

— ודאי שעליתי לא מעט בדרך התורה, אלא שהמפריעים חזקים עד שמעכבים בהרבה את העליה, ואני מסופק אם בהתנהלות אטית כזו אספיק לעלות עד המקום הנצרך.

היש לך עצה לכך?

— הן. העצה היעוצה מהתורה עצמה היא לאמץ את הכחות לשוב מדרכי ההתעיה אל הדרך הישרה, ובהתאמצות רבה אפשר לבא ולעמוד בשורה אחת עם אותן הנפשות שלא נטו מעולם מהדרך הישרה, ועלו בדרכם בלא הרף.

ומה מצבך נפשי, המוצאת את די עז וכח להתאמץ ולאזור כח, למהר ולהגיע אל מרומי הדרך הישרה?

— הן חביבי! אבינך סוד, סוד החיים. באיך תקוה נפסקים החיים, ומכיון שבחיים אנכי, ודאי הוא שיש בי די כח לאמץ את רוחי, ולהגיע אל נקודתי בדרך העליה. כשנתגלה לי סוד זה, עומד אנכי ומחשב את חשבון נפשי, הממלא אני את כל תפקידי בחיים הרוחניים? מה אני לעולם הבא?

גדול השלום

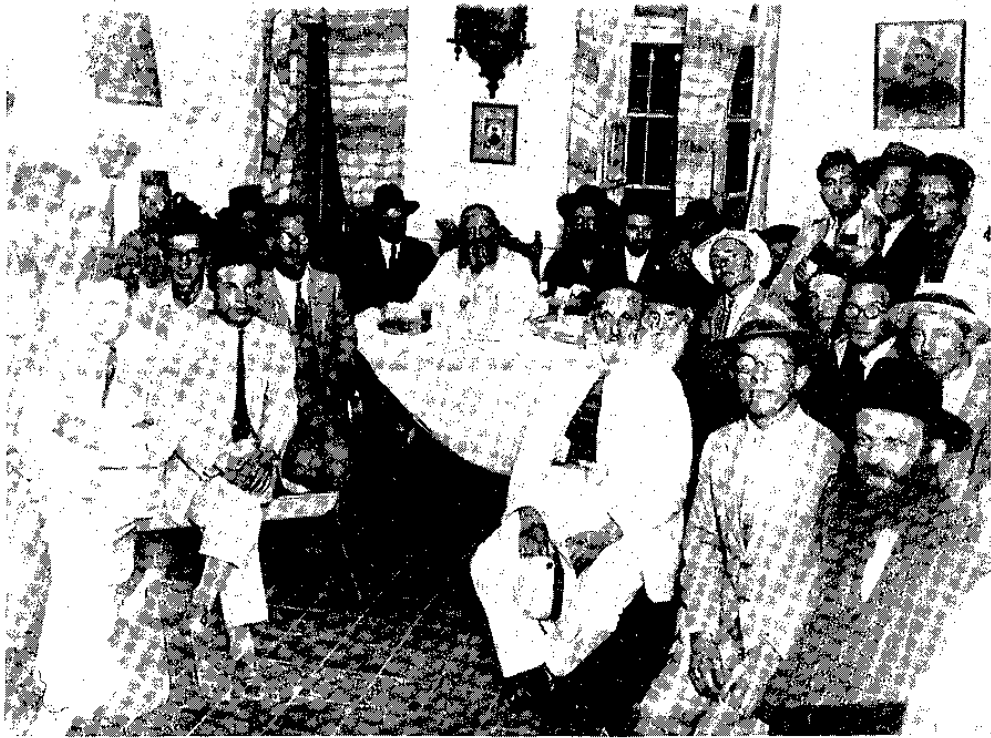
במס' דרך ארץ זוטא פרק השלום ה"א אמר ריב"ל גדול הוא השלום וכו' ויש להבין מדוע אומרת הבריתא גדול השלום ולא מתיחסת כלל לאיזה שלום הכונה, האם אפשר לאמר ששלום בסיכסוכי שכנים או שלום בין איש לאישתו נכלל בהגדרה זו? אילו היו אומרים שגדול השלום בין מדינות, בין ישראל ואביהם שבשמים ניתן להבין, אך הבריתא אומרת גדול השלום בכלל.

אלא שיש אנשים גדולים ויש אנשים קטנים. אדם גדול העושה מעשה, יש במעשה רושם של גדלות, ואילו מעשה שעושה אדם קטן אפילו אם המעשה גדול יש בו סממנים של קטנות, ומצאנו אפילו "חמור נושא ספרים". (ר"ש הנגיד)

השלום הוא גדול וממילא כל דבר הנובע מהשלום הוא גדול, ולכן אמרה המשנה באופן כללי שגדול השלום, כי אפילו השלום הקטן בין איש לאישתו נובע ממקור השלום, שהוא גדול.

רשם הרב אברהם רמר שליט"א

הדברים הנ"ל נאמרו בפתיחת שיחות יומיות בישיבה במסכת דרך ארץ.

בסעודת נשואיו, לימין הראי"ה